

УДК 331.101.26

Скиба С.А.

МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛІТИКИ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ЛЮДСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ

У дослідженні політика управління розвитком людського потенціалу розглядається як складова соціальної політики, що являє собою сукупність взаємодії між агентами-творцями політики, агентами-провідниками політичних рішень та агентами-реципієнтами результатів політичних рішень задля досягнення відповідності якісних характеристик потенціалів об'єктивним потребам актуального і майбутнього розвитку країни. Дослідження політики управління розвитком людського потенціалу з позиції процесного підходу дозволило виділити такі її етапи: визначення основних вимог до якості необхідного людського потенціалу; діагностика і оцінка людського потенціалу його конкретних носіїв; визначення невідповідностей між наявними і необхідними властивостями людського потенціалу; обґрунтування та створення сценаріїв необхідних інтервенцій в людський потенціал; розподіл цілей і завдань інтервенцій між агентами відтворення потенціалу та призначення відповідальних за реалізацію цілей і завдань та встановлення термінів їх досягнення; контроль за діяльністю агентів-провідників політики.

Ключові слова: людський потенціал, політика, державне регулювання, розвиток людського потенціалу, механізми, інститути.

Постановка проблеми. У системі національної економіки функціонує значна кількість історично вироблених механізмів відтворення функціональних компонентів людського потенціалу, котрі поєднуються між собою трьома базовими контурами регулювання: 1) контур взаємодії між поколіннями з різним рівнем накопиченого людського потенціалу; 2) контур взаємодії поколінь з макроекономічними суб'єктами – агентами відтворення; 3) контур трансформації агентів відтворення. Спільним для всіх трьох контурів механізму є наявність різних управлінських систем, котрі прямо чи опосередковано впливають на нього або намагаються впливати на окремі компоненти відтворення людського потенціалу та зв'язки між ними. Формування основних функціональних компонентів людського потенціалу відбувається у сферах, котрі відносяться до так званих “провалів ринку”, де створюються й реалізуються суспільні (або близькі до суспільних) блага й послуги. У таких сферах створюються блага, до яких важливо забезпечити неконкурентний і безкоштовний (повністю чи частково) доступ громадян, що певною мірою позбавляє приватних фірм стимулів займатися таким виробництвом. Оскільки ринок не може належним чином надавати блага, що відповідають вказаним властивостям, національні стратегії, що включають напрями, пов'язані з розвитком людського потенціалу, відповідні соціальні програми та ін. ініціюються й фінансуються державою і лише частково спираються на недержавний сектор, бізнес. Це обумовлює актуальність дослідження, яке включає вивчення взаємодії макроекономічних суб'єктів з точки зору їх здатності брати участь в управлінні

розвитком національного людського потенціалу та визначенні сутності принципово нового соціального явища – державної політики управління розвитком людського потенціалу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання політики регулювання розвитку людського потенціалу досліджували такі провідні вчені, як В. Антонюк, С. Бандур, Д. Богиня, В. Брич, О. Грішнова, Ж. Дерій, Т. Заяць, А. Колот, В. Куценко, Е. Лібанова, Н. Ушенко, які нині мають значне коло послідовників. Проте особливості сучасного етапу трансформаційних змін вимагають проведення подальших досліджень з даної тематики.

Формулювання цілей статті. Мета роботи полягає у характеристиці та вияві особливостей політики управління розвитком людського потенціалу національної економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Оптимальним для досягнення цілей розвитку людського потенціалу є поєднання зусиль держави, підприємницького сектора та домогосподарств. На цих засадах, з одного боку, зростають можливості більш точної ідентифікації цілей та суспільних потреб у ході вироблення відповідних державних стратегій і програм. З іншого боку, це дозволяє додатково до державних ресурсів задіяти потенціал приватного підприємництва, громадської ініціативи й контролю. Іншими словами, цілі розвитку людського потенціалу можуть бути успішно досягнуті тільки шляхом концентрації ресурсів держави, бізнесу та неурядових громадських організацій як незалежних виразників інтересів домогосподарств. При цьому розбудова інститутів громадянського суспільства й диверсифікація їх діяльності, розширення участі громадян й громадських об'єднань можуть одночасно виступати і в якості цілей, і в якості засобів вирішення завдань соціально-економічного розвитку, розширеного відтворення людського потенціалу. Основна

причина недостатніх стимулів полягає у некомерційному характері державних організацій. Діючи в умовах заздалегідь визначених бюджетів, державні організації слабо реагують на зміни попиту на блага й послуги, котрі ними надаються. Володіючи найчастіше монополією у певній сфері чи регіоні, державні й муніципальні організації схильні перекладати витрати, пов'язані з наданням ними послуг, на своїх клієнтів, не намагаючись поліпшувати їх якість. Ці та інші недоліки держави можуть бути зменшені шляхом модернізації її інститутів. На це спрямовані реформи державного управління, що проводяться у багатьох країнах. Однак обмежитися одними тільки реформами державних організацій недостатньо, необхідно розвивати форми їх взаємодії з приватним сектором, суспільством, зміцнювати громадянські інститути, забезпечувати участь громадян у прийнятті й реалізації рішень, перш за все з питань розвитку людського потенціалу [6, с.476-477].

Оскільки в основі процесів відтворення певного явища завжди знаходяться певні механізми, слід зупинитися передусім на виявленні сутності та специфічних рис механізму відтворення людського потенціалу на рівні національної економіки, тобто за участі її основних суб'єктів. У довідковій літературі термін "механізм" означає: внутрішню будову, систему чого-небудь; метод, спосіб; сукупність станів і процесів, з яких складається певне явище [2, с.695]. Тоді механізм відтворення людського потенціалу можна визначити як сукупність відносин між макроекономічними суб'єктами та соціально-економічними умовами, включаючи сукупність формальних і неформальних інститутів, котрі, постійно повторюючись, забезпечують безперервне відновлення функціональних компонент людського потенціалу населення країни. На основі дій та взаємодій між суб'єктами макроекономічного рівня відбувається створення не тільки благ та послуг, необхідних для відтворення вітальної, соціальної та духовної складових, але й формування важливих для кожної групи суб'єктів результатів – відтворення власних людських потенціалів.

Хоча механізми відтворення людського потенціалу можуть залишатися незмінними тривалий період часу, вони піддаються цілеспрямованому управлінському впливу. Однак, потрібно розуміти, що мова йде не тільки про формування управлінської системи на рівні інститутів держави, на які покладається відповідальність за окремі аспекти відтворення тієї чи іншої функціональної складової. Більш загальний соціально-економічний контекст охоплює утворення систем взаємодії між макроекономічними суб'єктами та соціально-економічним середовищем, що їх оточує, які забезпечують необхідні для розширеного типу відтворення масштаби вкладень, а також їх високу ефективність.

Відкритість, прозорість систем взаємодії, властивих процесу відтворення потенціалу, виступає важливою гарантією своєчасного

виявлення існуючих в цьому процесі соціальних проблем, публічного їх обговорення та вироблення пропозицій щодо їх вирішення. Реалізація механізмів відтворення людського потенціалу передбачає здійснення активних впливів на ті компоненти механізмів, від яких певною мірою залежить формування потенціалу. Ці дії повинні мати своїм предметом не тільки вже існуючі компоненти і їх властивості, а й створювати нові компоненти людського потенціалу, а також нові властивості у існуючих компонент [5, с.162-163].

Людський потенціал відтворюється у відносно відокремлених і, водночас, взаємопов'язаних сферах людського буття: у сфері взаємовідносин всередині родини, у сфері взаємовідносин між родиною й освітніми установами, у сфері відносин між однолітками у дитячому, підлітковому, юнацькому, молодому та ін. віці, у сфері відносин молоді й середніх та вищих навчальних закладів, у сфері відносин між соціальними спільнотами, у сфері професійних взаємовідносин і т.ін. У кожній із перелічених сфер діють історично вироблені специфічні для них механізми відтворення функціональних компонентів людського потенціалу, котрі діють у межах трьох базових контурів регулювання (рис. 1).

У системі національної економіки основним загальним контуром регулювання механізму відтворення людського потенціалу є взаємодія між поколіннями, котрі вже накопичили базові функціональні компоненти людського потенціалу, й порівняно успішно перейшли до фази капіталізації й розвитку, та між поколіннями, чії функціональні складові тільки формуються. Характер такої взаємодії буде залежати від об'єктивно існуючих у даному суспільстві та його підсистемах соціально-економічних умов. Вони можуть як сприяти, так і перешкоджати активності носіїв потенціалу різного рівня щодо формування відповідних компонентів їх потенціалів. Відтак головним завданням у межах цього контуру є створення та (або) поліпшення умов для самостійної діяльності суб'єктів відтворення людського потенціалу з приводу його накопичення, капіталізації та розвитку.

Наступним спільним для всієї соціально-економічної системи контуром відтворення людського потенціалу є взаємодія поколінь з макроекономічними суб'єктами – агентами відтворення. Функціонування цього механізму можливе шляхом створення спеціалізованих систем взаємодії соціальних груп з конкретними організаціями, на які у державі покладається відповідальність за відтворення конкретних функціональних компонентів потенціалу. У межах цього контуру агенти відтворення не можуть залишатися стабільними, оскільки постійно вступають у контакти з різними соціальними групами і змушені реагувати на зміни у їх запитах та потребах. Тим самим формується контур трансформації самих агентів відтворення. Ефективність його функціонування буде залежати

передусім від здатності органів державної влади заздалегідь прогнозувати та своєчасно реагувати на зміни, що відбуваються у сферах формування різних компонент потенціалу. Передбачається, що

керівні органи будуть оперативно перебудовувати власну діяльність відповідно до об'єктивних потреб внесення змін у процеси і механізми відтворення людського потенціалу.

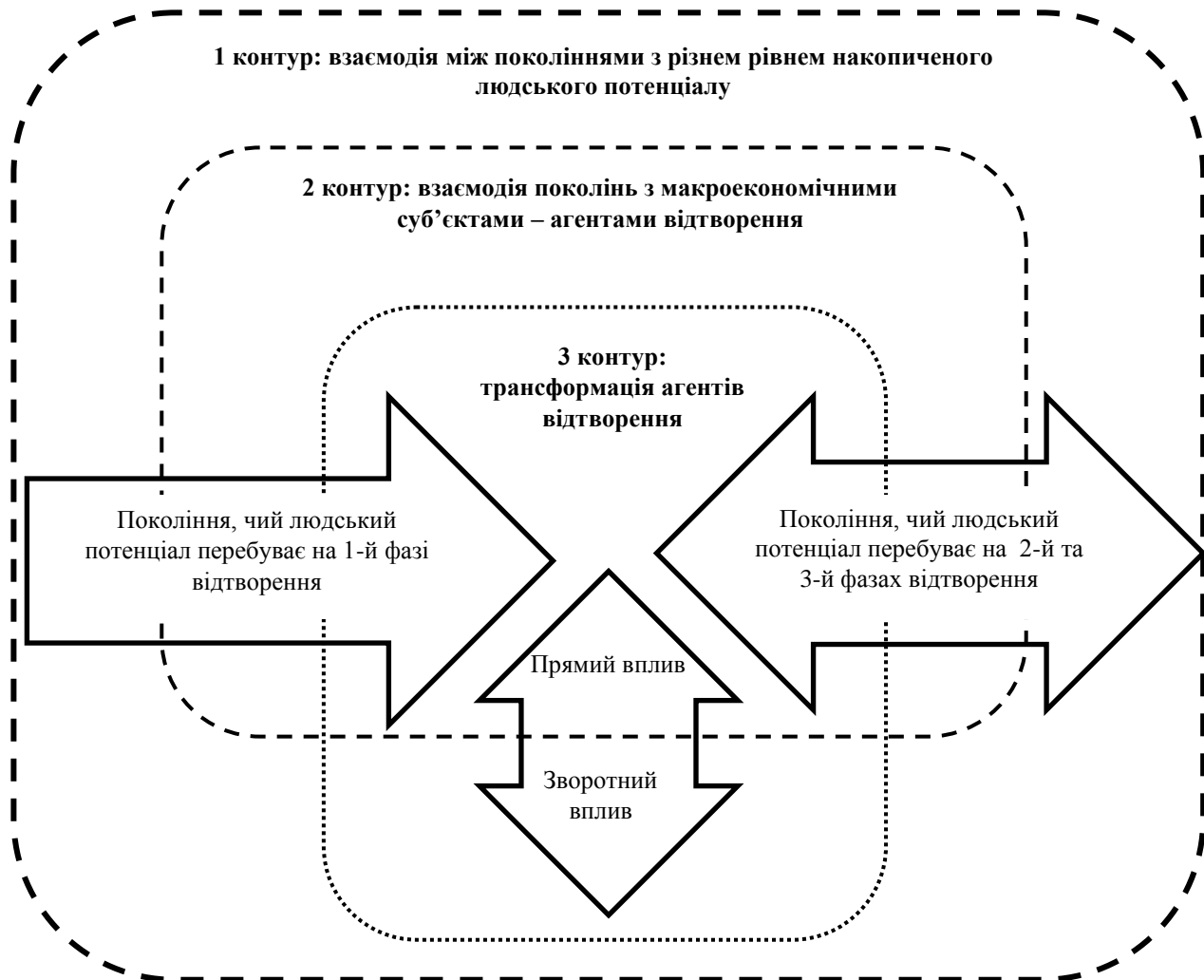

Рис. 1. Триконтурна модель механізму відтворення людського потенціалу національної економіки*

*побудовано автором

Спільним для всіх трьох контурів механізму є наявність різних управлінських систем, котрі прямо чи опосередковано впливають на нього або намагаються впливати на окремі компоненти відтворення людського потенціалу та зв'язки між ними [5, с.154].

Очевидно, що можливості управлінських систем обмежені. Навіть всі разом узяті вони не здатні забезпечити керованість усіх процесів відтворення у взаємозв'язку і цілісності. Це означає, що завжди існуватимуть зони, невідконтрольні прямому впливу, або такі, управління якими дозволить досягнути результатів через доволі тривалий період часу. Відповідно, реалізація механізмів відтворення людського потенціалу може здійснюватися в трьох формах: природній, індукованій (ініційованій, привнесеній і привноситься

тими чи іншими агентами відтворення) і змішаній, де присутні і взаємодіють як процеси, що еволюціонують стихійно, так і процеси, що свідомо спрямовуються.

У дії, в проявах кожного з механізмів відтворення потенціалу завжди присутні і взаємодіють об'єктивні і суб'єктивні компоненти. Але в кожному з механізмів співвідношення цих компонентів, їх питома вага будуть різними. Наприклад, в першому загальному контурі переважають об'єктивні компоненти: існуючий соціально-економічний лад, певний тип суспільних відносин, панівна ідеологія і політика тощо. Ці об'єктивні компоненти впливають і на покоління, потенціал яких перебуває на фазі накопичення, і на покоління, потенціал яких вже сформувався, і на агентів відтворення потенціалу, на органи

управління і системи управління. Зазначений механізм реалізується природним чином. Його дія є спонтанною, природною у тому сенсі, що можливості швидкої зміни існуючих в даному суспільстві макроекономічних, політичних та інших відносин є обмеженими.

Незначні й можливості трансформації діяльності різних агентів відтворення потенціалу (сім'ї, дошкільних установ, школи і т. п.). На практиці в діяльності всіх агентів відтворення переважають інерційність, прихильність до вже прийнятих, традиційних форм взаємин з поколіннями. У системах взаємодії також панує спонтанність, "історично обумовлена природність". Проте окремі агенти відтворення можуть змінюватися і дійсно змінюються, але, як правило, повільно. Наприклад, в інституті сучасної української родини відбулися значні зміни: збільшується число розлучень, зростає кількість неповних сімей, збільшується кількість випадків нехтування батьками своїх обов'язків по відношенню до дітей та ін. Подібні зміни в інституті сім'ї створюють особливі проблеми у відтворенні потенціалу молодого покоління. Це, зокрема, проблеми пошуку і застосування функціональних альтернатив сімейному утриманню та вихованню дітей. Невиконання сім'єю своїх функцій означає збільшення навантаження на інші соціальні інститути та організації у вихованні та соціалізації молоді [5, с.161].

Частка суб'єктивності (свідомості, раціональності, керованості) у відтворенні людського потенціалу зростає, коли вступають у дію механізми, що перетворюють діяльність агентів відтворення і створюють і реалізують управлінські системи. Ці механізми можуть використовуватися для здійснення втручань у перший і другий контури з метою коригування тих чи інших суспільних процесів і (або) вирішення соціальних проблем, що виникають спонтанно.

У реальній дійсності всі механізми відтворення потенціалу поколінь взаємопов'язані. Кожен з механізмів може в більшій чи меншій мірі обумовлювати дії інших. Тому важливо вивчати: як діє той чи інший механізм і який вплив він робить (чи може спричинити) на інші механізми і на весь процес відтворення людського потенціалу. Таким чином, змінюючи один механізм можна впливати на інші механізми. Наприклад, дії механізму, що трансформує агентів відтворення, можна надати додаткових стимулів, якщо вивчати і оцінювати ефективність функціонування систем взаємодії поколінь з агентами відтворення. Отримана інформація стане основою для вироблення рекомендацій щодо привнесення у діяльність агентів відтворення потенціалу необхідних змін, а також рекомендацій щодо здійснення різних втручань (державних органів, неурядових організацій, громадськості), які припиняють небажані процеси і стимулюють розгортання бажаних змін.

Питання про співвідношення «природності» і «штучності» в цілісному процесі відтворення

потенціалу поколінь має важливе наукове і практичне значення. Тут не можна займати крайні позиції: наприклад, позицію прихильників «сильної влади», коли намагаються майже всі суспільні процеси поставити під тотальний державний контроль, чи позиції прихильників ліберальної ідеології, які виступають проти державного втручання в будь-які суспільні процеси.

Слід усвідомлювати, що виважені управлінські втручання у різні аспекти процесу відтворення людського потенціалу несуть у собі значні можливості для його розвитку. Так, кожне покоління неоднорідне і за соціальним походженням, і за соціальним станом, і за можливостями доступу до громадських матеріальних і духовних благ, а значить і процес відтворення має різний характер. Неконтрольоване наростання диференціації у відтворенні людського потенціалу несе у собі ризик втрати значної частки накопичених функціональних складових та переходу до звуженого типу відтворення.

Тому важливо забезпечити державний та суспільний контроль у тих сферах, де це видається можливим, задля максимально доступного нівелювання соціальних нерівностей, що визначають диференціацію й відтворення людського потенціалу. І першочергова роль, безсумнівно, відводиться державі як суб'єкту, котрий виконує роль організуючої ланки, котра сполучає в єдине решту дійових осіб, спонукаючи їх (прямо чи опосередковано, з використанням різних методів) виконувати важливі соціальні функції. Тим самим відбувається моделювання властивостей системи відтворення людського потенціалу національної економіки за заздалегідь встановленими параметрами. У свою чергу, ступінь керованості такою системою буде залежати не стільки від того, наскільки обгрунтованими та узгодженими будуть різні політики (у сфері охорони здоров'я, культури, спорту, молодіжна й т.п.), скільки від здатності запустити механізм узгодженої взаємодії макроекономічних суб'єктів шляхом реалізації відповідної політики. На практиці мова повинна йти про формування та реалізацію такої політики управління розвитком людського потенціалу, яка враховує всі контури такого механізму, доповнюючи або коригуючи їх за необхідності.

У найбільш загальному значенні "політика" означає загальний напрям, характер діяльності держави у тій чи іншій галузі у певний період [2, с. 1035]. У наукових колах під державною політикою розуміють сукупність ціннісних цілей, державно-управлінських заходів, рішень і дій, порядок реалізації державно-політичних рішень (поставлених державною владою цілей) і системи державного управління розвитком країни [3, с.8]. Зустрічаються також трактування, відповідно до яких політика розуміється як управлінська діяльність і діяльність різних соціальних акторів... [5, с.201].

При визначенні основних напрямів, цілей, завдань, об'єктів і предметів політики управління розвитком людського потенціалу необхідно

враховувати основні закономірності його формування та зміни. Якість людського потенціалу індивіда і соціальних спільнот, а значить і тип відтворення, залежать від стану економіки і соціальних інститутів, котрі прямо або опосередковано впливають (позитивно або негативно) на властивості людського потенціалу. Маючи на увазі зазначені зв'язки, можна говорити про певні закономірності у відносинах економіки, соціальних інститутів і властивостей людського потенціалу.

Першу з цих закономірностей можна сформулювати таким чином: ефективна економіка підтримує ефективне функціонування соціальних інститутів, а вони сприяють формуванню і розвитку якісного людського потенціалу. І, навпаки, рецесія, криза економіки деформують соціальні інститути, деформовані ж соціальні інститути не можуть виконувати належним чином свої функції з формування і розвитку людського потенціалу. А це призводить до зниження його якості.

Говорячи про політику розвитку людського потенціалу, відзначимо, що по суті мова йде про принципово нове соціальне явище, котре не розглядалося як цілісний і специфічний феномен, а значить й існування його в управлінській практиці не передбачалося. Традиційними для українського суспільства стали такі види політики, як соціально-економічна політика, сімейна, молодіжна та інші. Зазначені види політики розглядаються як цілком автономні і одночасно як складові частини цілісної соціально-економічної політики держави.

Головну мету політики розвитку людського потенціалу можна визначити як досягнення відповідності якісних характеристик потенціалів різних рівнів об'єктивним потребам актуального і майбутнього розвитку країни.

На нашу думку, сутність політики розвитку людського потенціалу, її якісна своєрідність, відмінність від інших соціально-економічних політик визначається специфічністю її об'єктів і предметів. Перш, ніж перейти до обґрунтування об'єктів та суб'єктів політики управління розвитком людського потенціалу, слід виділити у межах агентів відтворення три групи: агенти-творці; агенти-провідники; агенти-реципієнти. Запропонований поділ базується на концепції подолання протиріч в існуванні політичних суб'єктів та об'єктів, яку розробив П. Бурдьє. Замість термінів «суб'єкт» та «об'єкт» ним запропоновано використовувати поняття «агент» – носій політичних відносин, котрий актуалізується у багатовимірному просторі політичного поля, займаючи при цьому різні позиції або зони контролю [1, с.35–51].

До агентів-творців політики управління розвитком людського потенціалу слід віднести органи державного управління, науковців та консультантів – експертів, господарюючих суб'єктів, підприємств, які здатні сформулювати замовлення на формування в інтересах підприємств, бізнесу певних властивостей людського потенціалу. У розробці політики розвитку потенціалу можуть брати участь і

зацікавлені громадські організації, рухи, політичні партії.

Агенти-провідники політики – підприємства та організації виробничої та невиробничої сфер, трудові колективи, самі соціальні спільноти, які можуть підключитися до активного втілення в життя цілей і завдань політики розвитку потенціалу.

Агенти-реципієнти – це носії людського потенціалу різних рівнів, на яких спрямовано управлінський вплив агентів-творців за участі агентів-провідників.

Саме агенти-реципієнти виступають основними об'єктами політики розвитку людського потенціалу. Крім того, до складу об'єктів будуть відноситися їх настрої та ставлення до державної політики у зв'язку з об'єктивними соціально-економічними умовами і обставинами, нерідко мінливими суспільними ситуаціями їх життєдіяльності, які прямо або побічно впливають на процеси відтворення людських потенціалів, а також сукупність економічних, соціально-трудових, політико-правових, соціально-культурних та інших відносин агентів-реципієнтів з агентами-творцями та агентами-провідниками.

Говорячи про об'єкти політики розвитку людського потенціалу, слід мати на увазі, що розмір групи, спільноти, організації, галузі народного господарства, чисельність населення регіону, країни, спільноти далеко не завжди визначає якість їх людського потенціалу. Нерідко в спільнотах при значній їх чисельності накопичується людський потенціал невисокої якості.

І, навпаки, в невеликих за чисельністю людських колективах наявний надзвичайно великий людський потенціал.

Предметом політики, з нашої точки зору, повинні бути підсистеми функціональних компонент, а саме:

– підсистема вітального потенціалу (забезпечення продовження “роду”; підтримка належного рівня фізичного і психічного здоров'я; створення умов для засвоєння, використання та виробництва необхідних для життєдіяльності знань);

– підсистема соціального потенціалу (створення умов для виконання професійних і цивільних ролей та функцій; захисту, збереження цілісності та єдності потенціалу);

– підсистема духовного потенціалу (створення умов для освоєння і використання основних і специфічних зразків поведінки і мислення, для освоєння, використання і творення культурних цінностей; для життя і діяльності на основі історично вироблених і прийнятих в суспільстві моральних ідей і цінностей).

Таким чином, і об'єкти, і предмети політики розвитку людського потенціалу представляють специфічні об'єктивно існуючі структури, що включають особливі компоненти і відносини між ними. При цьому компоненти першої (об'єктної)

структури – населення, соціальні спільності, групи, індивіди – живуть природним чином, зі своїми потребами та інтересами, а компоненти другої (предметної) структури – спеціально конструюються, штучно виділяються з сукупності різноманітних властивостей носіїв потенціалу і стають як ідеальним об'єктом соціальних наук, так і предметом багатосторонньої людської діяльності суб'єктів політики розвитку людського потенціалу.

До основних завдань політики розвитку людського потенціалу можна віднести: діагностику наявного людського потенціалу; його оцінку; встановлення його необхідної якості; визначення принципів і цілей політики, її основних напрямів, її об'єктів і предметів; виявлення агентів політики та визначення напрямів, цілей і механізмів їх діяльності; запровадження нормативних актів, що визначають сферу відповідальності агентів-творців і агентів-провідників політики та очікувані результати їх діяльності; визначення порядку взаємодії агентів політики.

Маючи на увазі предмет політики розвитку людського потенціалу, сьогодні свідомо неможливо уявити якусь сукупність нормативно-правових документів, що регламентують весь процес відтворення людського потенціалу, включаючи його розвиток. Адже для нормативно-правової регламентації необхідні однозначні трактування, а також кількісно вимірювані уявлення про основні властивості предмета політики.

До цілей політики розвитку людського потенціалу ми відносимо:

- виявлення об'єктивних соціально-економічних потреб країни, регіону в людському потенціалі його населення в цілому, окремих соціальних груп (соціально-демографічних, соціально-територіальних, соціально-класових);
- діагностика і оцінка наявного людського потенціалу і встановлення розривів між наявним і необхідним потенціалами;
- створення моделей необхідного людського потенціалу;
- реструктуризація наявного потенціалу для вирішення актуальних соціально-економічних завдань; оптимізація структури потенціалу;
- створення нового потенціалу;
- встановлення і оцінка рівня (ступеня) деформації і деградації людського потенціалу;
- визначення необхідних суспільних дій (інтервенцій), які можуть зменшити деформації в людському потенціалі і які можуть привести до підвищення його якості;
- встановлення обсягу необхідних робіт агентів відтворення людського потенціалу, джерел фінансування цих робіт, схеми організації діяльності агентів і координації їх взаємодії;
- встановлення агентів проведення політики розвитку людського потенціалу, які можуть реалізувати запропоновані заходи, плани, програми, що зберігають людський потенціал, коригують і розвивають його (в особливо значущих

випадках формування державного замовлення, в рамках якого детально визначається відповідальність агента проведення політики за кінцевий результат його діяльності).

До основних функцій агентів-творців політики можна віднести: визначення та затвердження основних принципів політики; її цілей і завдань; основних напрямів діяльності; об'єктів і предметів політики; агентів-провідників політики; доведення агентам-провідникам цілей їх діяльності; розробка нормативних актів, що визначають обмеження, сфери відповідальності та звітність агентів-провідників; визначення порядку взаємодії агентів-провідників.

Основними функціями агентів-провідників доцільно вважати: визначення та затвердження основних принципів здійснення політики; її конкретних цілей і завдань; об'єктів і предметів діяльності; способів досягнення цілей; оцінки досягнутих результатів; проведення конкретних робіт; надання звітів про виконану роботу.

Змістовно політика розвитку потенціалу повинна бути представлена як система відносин між загальними для розвитку потенціалу цілями і завданнями і специфічними завданнями розвитку окремих компонент потенціалу в кожному конкретному випадку. Залежно від об'єктивних вимог соціально-економічного розвитку пріоритети політики розвитку потенціалу можуть змінюватися.

Схематично політику управління розвитком людського потенціалу як сукупність агентських взаємодій зображено на рис. 2. Такі взаємодії відбуваються у межах замкненого циклу, котрий включає:

- вироблення управлінських рішень, отриманих за допомогою системи відслідковування сигналів зворотного зв'язку та обробленої інформації щодо результатів попереднього управлінського впливу, підпорядкованого загальній цілі політики управління розвитком людського потенціалу;
- реалізацію рішення агентами-провідниками за напрямами політики та під впливом важелів, що посилюють ефективність цього процесу (зокрема, системи мотивації, стимулювання, залучення кредитних ресурсів тощо);
- зміну поведінки агентів-реципієнтів у результаті управлінського впливу, з одного боку, і зовнішнього середовища, з іншого;
- відслідковування за допомогою зворотного зв'язку характеру та величини змін людського потенціалу та передача відповідної інформації агентам-творцям політики.

Однак, якщо необхідно забезпечити перехід до розширеного типу відтворення, необхідно задіяти другий контур зворотного зв'язку, в якому, з одного боку, здійснюється відбір та накопичення інформації із попереднього циклу відтворення, а з іншого – відбір та накопичення інформації із зовнішніх джерел – інститутів економіки знань глобального рівня.

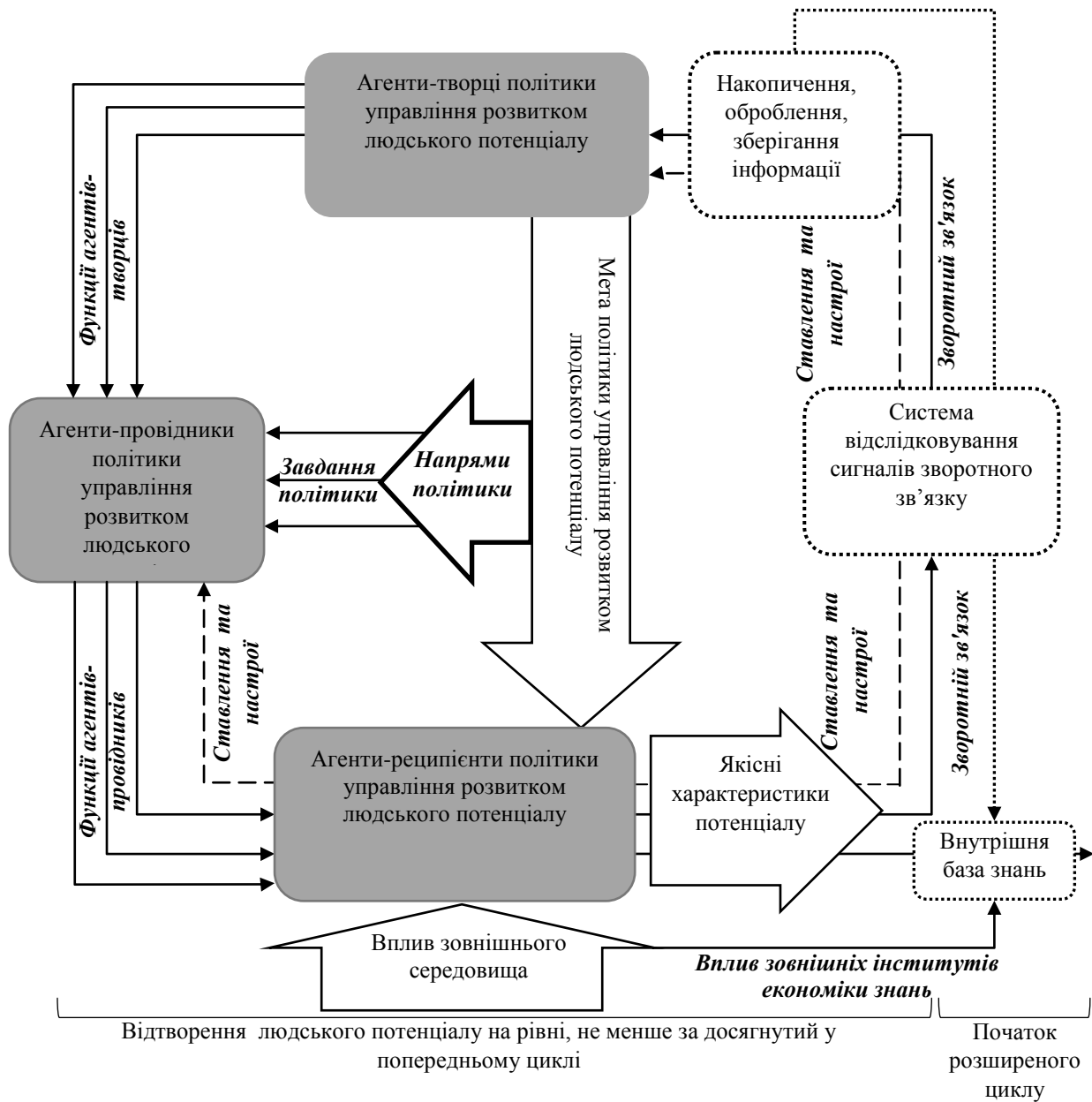

Рис. 2. Політика управління розвитком людського потенціалу як сукупність агентських взаємодій*

*побудовано автором

Узагальнена схема відображає найсуттєвіші ознаки взаємодій агентів політики управління розвитком людського потенціалу і розкриває їх системоутворюючу функцію. Політика спрямована на підвищення загального показника внеску макроекономічних суб'єктів у відтворення людського потенціалу та передбачає набір варіантів управлінських рішень відповідно до обґрунтованих комплексів значень, що узагальнюють можливі сценарії поведінки держави, підприємств та домогосподарств.

З нашої точки зору, політика розвитку людського потенціалу як процес включає в себе такі основні етапи: визначення основних вимог до якості необхідного людського потенціалу; діагностика і оцінка людського потенціалу його конкрет-

них носіїв; визначення невідповідностей (розривів) між наявними і необхідними властивостями людського потенціалу; обґрунтування та створення сценаріїв необхідних інтервенцій в людський потенціал (реструктуризації, коригування, програми формування та розвитку і т. п.); розподіл цілей і завдань інтервенцій між агентами відтворення потенціалу та призначення відповідальних за реалізацію цілей і завдань та встановлення термінів їх досягнення; контроль за діяльністю агентів-провідників політики.

Висновки і пропозиції. Отже, політика управління розвитком людського потенціалу – це сукупність систем колективних соціальних дій, в ході яких, з одного боку, створюються ідейно-теоретичні та методичні основи розвитку людсь-

кого потенціалу як цілісності, так і його окремих компонент, розробляються програми і заходи щодо інтервенцій в людський потенціал, встановлюються

цільові показники інтервенцій, а, з іншого боку, ці основи, програми та заходи реалізуються в діях агентів політики.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бурдьє П. Социология политики: пер. с фр./сост., общ. ред. и предисл. Н.А. Шматко/ – М.: Socio-Logos, 1993. – 336 с.
2. Дерій Ж.В. Капіталізація людського потенціалу: теорія, методологія, практика: монографія / Ж.В. Дерій. – Чернігів: Черніг. нац. технол. ун-т, 2013. – 300 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.
4. Державна політика: підручник / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; ред. кол.: Ю.В. Ковбасюк (голова), К. О. Ващенко (заст. голови), Ю. П. Сурмін (заст. голови) та ін. – К.: НАДУ, 2014. – 448 с.
5. Иванов О.И. Человеческий потенциал (формирование, развитие, использование) / О.И. Иванов. – СПб.: Скифия-принт, 2013. – 336 с.
6. Человеческое развитие: новое измерение социально-экономического прогресса. Учебное пособие под общей редакцией проф. В.П. Колесова (экономический факультет МГУ), 2-е издание, дополненное и переработанное. – М.: Права человека, 2008. – 636 с.

REFERENCES

1. Burdyo, P. (1993). *Sotsiologiya politiki [Sociology of politics]*. (N. Shmatko, Trans) Moskow: Socio-Logos [in Russian].
2. Busel, V.T. (2005). *Velikiy tлумachniy slovník suchasnoyi ukrayinskoï movi [Great Dictionary of the modern Ukrainian language]*. Kiev: Irpin VTF "Perun" [in Ukrainian].
3. Kovbasyuk, Yu. V. (2014). *Derzhavna polityka: pidruchnik [Public policy: a textbook]*. Kiev: NADU [in Ukrainian].
4. Deriy, Z.V. (2012). *Mekhanizm derzhavnoho rehulyuvannya systemy vidtvorennya lyuds'koho potentsialu [Mechanism of state regulation of reproduction of human potential]*. Innovatsiyna ekonomika – Innovative Economy, no 3 (29), pp. 279-285 [in Ukrainian].
5. Yvanov, O.Y. (2013). *Chelovecheskiy potentsyal: formyrovanye, razvytye, yspol'zovanye [Human Potential: formation, development, usage]*. Saint Petersburg: Skyfyia-prynt [in Russian].
6. Kolesov, V.P. (2008). *Chelovecheskoe razvitie: novoe izmerenie sotsialno-ekonomicheskogo progressa. Uchebnoe posobie [Human development: a new dimension of socio - economic progress]*. Moscow: Prava cheloveka [in Russian].